

УДК 821.161.2

DOI 10.58423/2786-6726/2024-1-152-165

Кордонець Олександр, Шетеля Віктор

Жанр анімалістичного оповідання у малій прозі Богдана Лепкого

Модернізм кінця XIX – початку XX століть – це епоха кардинального оновлення європейської, у тому числі й української літератури, час змін у художньому мисленні та сприйманні світу. Відбувалося бурхливе розширення тематики та проблематики малої прози, письменники захоплюють у коло своїх зацікавлень усе ширші сфери навколишньої дійсності, звертають увагу не тільки на внутрішній світ людини, її підсвідомість, інтуїтивні та містичні чинники, а й намагаються проникнути у душу «братів наших менших».

У XIX столітті і в американській, і в європейській літературах все більшої популярності набуває так звана анімалістична література. У світовому письменстві найдавнішими прозовими жанрами, де персонажами виступають тварини, були тотемічні міфи, народні казки про тварин, притчі, байки тощо. Тільки у другій половині XIX століття формується літературна анімалістична казка, анімалістичні оповідання, повість, роман тощо. Дефініції таких жанрових утворень різняться. Наприклад, дослідниця англійської анімалістичної літератури Ю. Проценко пропонує таке визначення авторської анімалістичної казки: «Літературна анімалістична казка – авторський твір, сформований на основі жанрової матриці народної казки, в якому тварини діють як повноправні персонажі (або на рівні з персонажами-людьми); будучи формою засвоєння традиції, літературна казка про тварин разом із тим відрізняється від фольклорних жанрів-прецедентів домінуванням індивідуальної художньої свідомості, що виявляється у способах трансформації традиційних сюжетів, образів і мотивів, у синтезованій структурі казки й авторському вирішенні моральних проблем (Проценко 2010, с. 7). Таким чином, вирішивши з міфологічних та фольклорних зразків, анімалістичні твори другої половини XIX – початку XX століття акцентують саме на відображенні індивідуальної свідомості персонажів-тварин, специфіки їхнього мислення та поведінки.

На нашу думку, у світовій анімалістичній літературі можна умовно виділити два основні типи прозових творів: 1) це твори, в яких змальовані цілком реалістичні тварини, правдоподібно подано їх спосіб життя, поведінки, мислення; 2) твори, в яких тварини втілюють різноманітні, в тому числі й ворожі сили природи або якості та риси характеру людей, є переважно умовними фігурами і виконують певну символічну чи алегоричну роль (такі твори наближені до жанру казки, легенди, притчі тощо).

Прикладом першого підходу до змалювання світу фауни є збірка «Тварини, яких я знав» (1898), роман «Маленькі дикуни» (1903), повість «Доміно» Ернеста Сетон-Томпсона (1860-1946), де змальовано образ реального лиса в реальному середовищі. Вважається, що саме цей письменник став першим у світі автором творів, головними героями яких стали справжні звірі та птахи. Наприклад, в оповіданні «Лобо» (у перекладі з іспанської означає «вовк»), що увійшло до збірки «Тварини, яких я знав», вперше в художній літературі достовірно зображено вовків, їхні звички, спосіб життя, а також ставлення людей до цих тварин. Серед відомих творів світового письменства першої групи також варто назвати пригодницький роман «Біле Ікло» (1906) Джека Лондона (1876-1916), де значну частину подій показано крізь призму бачення тварини – прирученого вовка.

До другої групи можна зарахувати твори Льюїса Керрола, Р. Дж. Кіплінга, О. Уайльда, Б. Х. Поттер. Англійський письменник Редьярд Кіплінг (1865-1936) є чи не найвідомішим автором подібних творів у європейській літературі епохи модернізму. Мабуть кожен читав у дитинстві збірку «Книга джунглів», велику популярність здобула й книга «Такі собі казки» (1902), до якої увійшли, зокрема, такі твори, як «Кіт, який завжди гуляє на самоті», «Метелик, який тупнув ніжною», «Чому леопарди плямисті» тощо. У цих казках авторові вдалося поєднати оригінальну форму, цікавий зміст, легкий гумор та ненав'язливий дидактизм, пояснити дітям певні особливості поведінки чи зовнішності тварин. Визнанням таланту та літературних заслуг Р.Кіплінга стало присудження йому в 1907 році Нобелівської премії з літератури за «спостережливість, яскраву фантазію, зрілість ідей та видатний талант оповідача» (URL1).

Твори про тварин зустрічаються і в українському письменстві зламу століть. Чи не найпомітнішою в цьому контексті була спадщина І. Франка, автора збірки «Коли ще звірі говорили», казок «Лис Микита», «Фарбований Лис», «Лисиця-сповідниця», «Звірячий парламент», «Свиня», «Звірячий бюджет» тощо. В інших письменників цієї епохи спостерігаємо поодинокі твори, в яких головними персонажами виступають тварини (наприклад, «Біда навчить», «До світла» Лесі Українки).

До таких митців належить і Богдан Лепкий. Різноманітні жанрові, наратологічні, ідейно-художні особливості його новелістики добре досліджені у працях М. Зушмана (Зушман 2007), Н. Буркалець (Буркалець 1999), М. Ткачука (Ткачук 2005) тощо, але анімалістичні оповідання якщо і згадувалися в їхніх публікаціях, то переважно тільки побіжно. Натомість аналіз поетики та художніх особливостей цього жанру дасть змогу повноцінніше розкрити своєрідність стильової манери та світогляд письменника, значення його творчості. Саме в цьому вбачаємо актуальність нашого дослідження.

У новелістиці Богдана Лепкого ми знайшли два твори, де тварини виступають протагоністами: це оповідання «Босий», написане в перші роки ХХ століття, та «Мишка», створене за часів Першої світової війни.

Головним персонажем оповідання «Босий», яке можемо зарахувати до першої групи, є пес, що отримав ім'я Босий. Уперше твір був надрукований у газеті «Руслан» 1903 року. Згодом увійшов до збірки «Писання», де в поясненнях автор вказував на біографічність оповідання: «Босий і бричка на приходстві в Пилипківцях – це мої знайомі з хлоп'ячих літ» (Лепкий 1997, с.806). Загалом собака – це один із найбільш поширених персонажів анімалістичних творів. В англійській літературі ХІХ століття Ю. Проценко нараховує 109 зооперсонажів і називає такі цифри: тварин (15), птахів (5), комах (2) – у «домашньому» просторі; звірів (41), птахів (20), комах (10), плазунів (6), земноводних (2) і риб та інших водяних істот (8) – у «дикому» просторі (Проценко 2010, с.10). Щодо частотності, то найбільш поширеними, за спостереженням дослідниці, виявилися у «домашньому» просторі – кінь, кіт, собака, миша; у «дикому» просторі – кролик, заєць, жабка, ящірка, голуб, качка, сова. Найменш популярними у «домашньому» просторі є поні, канарка, павук; у «дикому» просторі – борсук, бурундук, галка, вільшанка, сонечко, павук, муха, форель, жаба (Проценко 2010, с.10).

Фактично бачимо певну закономірність: письменники звертаються переважно до аборигенних персонажів, які поширені у відповідному ареалі та які утвердилися у казковій традиції. Б. Лепкий в аналізованих оповіданнях теж змальовує тварин із «домашнього» простору: собаку і мишу.

У художніх деталях та штрихах оповідання «Босий» упізнаємо реалії галицької провінції межі століть. Оповідь у творі розгортається неквапно і ведеться від імені експліцитного наратора, який намагається якомога точніше передати стиль життя, поведінку та вподобання пса. Перше речення виступає зав'язкою – «*Босий родився на приходстві в Пилипківцях, у повозі*» (Лепкий 1997, с.452), а далі йде детальний опис обставин того народження: як поламаний віз потрапив до возівні, як на ньому гралися діти, а челядь використовувала у якості «запчастин», як там вгніздилася

курка, а по курці прийшла Фінка, яка й народила шістьох щенят, а найстаршим із них виявився Босий. *«Поява шістьох нових мешканців Пилипковець викликала загальне одушевління. «Ах, які гарні, які маленькі, які мудрі! Їх треба зараз потопити, поки не видять, бо потім буде гріх!»* (Лепкий 1997, с.453). Того ж дня пастух утопив щенят, залишивши в живих тільки одного, якому змалечку довелося самому дбати за себе, навчаючись на власних помилках. *«Молодість Босого минула між пекарнею та хлівами. В першій місяці навчився він їсти з миски та ловити свій хвіст, в другім гонив за качками, в третім чіпався вепра, в четвертім гусакові обдер на грудях пір'я, а в п'ятім обпарила його дівка окропом за те, що вкрав із стільниці м'ясо»* (Лепкий 1997, с.453).

Хоча автор оповідає про пригоди персонажа з певною долею гумору, однак за ним розкривається доволі жорстоке ставлення людини до домашніх тварин, адже за перший рік життя Босий втратив одне око, одне вухо, пів хвоста, мав обсмалені вуса, обпарений бік і обпечену передню лапу. Жвавість, грайливість собаки і його цілком природне бажання прогудувати себе селяни трактують як злодійкуватість. *«Ціле село знало Босого, як найгіршого злодія, який коли-небудь жив на цьому світі, – констатує з іронією оповідач. – Баби гонили його від воріт кочергами, хлопці били ціпами, а хлопці кидали за ним камінням»* (Лепкий 1997, с.454).

Не зустрівши розуміння серед людського світу, собака подався до лісу, який споконвіку трактувався самими селянами як Богом даний скарб, яким вільно користуватися кожному. Подібне розуміння природних дарів зустрічаємо і у творах Б. Лепкого (наприклад, оповідання «Над ставом»), і в інших новелістів fin de siecle (наприклад, оповідання О. Маковея «Поза правом»). Проте і тут, у природному для тварин середовищі, Босому довелося зустрітися із жорстокістю людських законів: *«Та цей новий спосіб життя не сподобався лісничому. Він прийшов на попівство і заявив рішуче, що вб'є Босого, як собаку, бо робить йому пакості в лісі»* (Лепкий 1997, с.454).

Автор звертається до моральної проблематики, до теми природи й цивілізації та місця людини у цьому світі. Б. Лепкий не протиставляє два світи, але акцентує на тому, що людина може руйнувати гармонію і правила світу природи (подібне бачення світу людини та світу природи, населеного тваринами, бачимо в збірці «Книга джунглів» Р. Кіплінга. Це свідчить, що українське письменство розвивалося загалом у річищі європейської літератури). У цьому контексті варто звернути увагу і на ту деталь, що жоден із людських персонажів в оповіданні не має імені, натомість пес – так. Ймовірно, це свідчить, що люди є узагальненим архетипом людини у її ставленні до тварини.

Життя собаки радикально змінює приїзд додому молодого панича, що навчався в місті на лікаря. Це була перша людина, від якої пес зазнав уваги та ласки, якої йому насправді весь час дуже бракувало: *«До вечора Босий влюбився в панича і так сильно прив'язався до нього, що під час вечері сидів перед хатою і вив»* (Лепкий 1997, с.454).

Як слушно стверджує Ю. Проценко, «існують певні загальні принципи зображення зооперсонажів. Таких персонажів, як правило (хоча різною мірою) наділено портретною, психолого-поведінковою та соціальною характеристикою» (Проценко 2010, с.11). У Б. Лепкого спостерігаємо домінування насамперед психологічних та поведінкових характеристик, що спрямоване на якомога точнішу передачу особливостей тваринного сприйняття навколишнього світу, а також розуміння його взаємовідносин із людьми.

Найбільше Босий вподобав спільні прогулянки з паничем. *«І тепер вже баби не були його кочергами, а лісничий не стріляв до нього»* (Лепкий 1997, с.454). Тож цілком закономірно, що коли новий господар мав повертатися додому, вірний пес, попри те, що його проганяли, подався за ним у незнайоме оточення. Міське життя викликало в собаки неприємні емоції. Автор використовує короткі або односкладні речення, що теж має на меті передати хід мислення собаки, нездатної до складних рефлексій: *«У місті було погано. Одна кімнатка, та й то невеличка, сходи і брудне подвір'я»* (Лепкий 1997, с.455). Бракувало Босому й їжі, бо найчастіше доводилося перебиватися шматком хліба та юшкою, гіршою від сільських помийв. Та найбільш болісно йому було бачити з боку господаря повну байдужість, а іноді нічим не виправдану жорстокість. Пан, коли влаштовував вдома гулянки, то примушував показувати «всілякі штуки», а одного разу навіть взяти сигару до рота. Іноді господар пропадав на цілі дні, а голодного собаку прив'язував у шафі.

Для передачі внутрішнього світу пса Б. Лепкий використовує один із найбільш популярних засобів імпресіоністів – невласне пряму мову, що дає можливість подавати дійсність із переломленням її крізь призму сприйняття персонажем: *«Гу! Як тут темно, як тісно, як неміло чути всілякі недоношені одяги. І Босому закрутилися в очах сльози. Він зітхнув, скрутився в клубок і примкнув до сну повіки. Приснилося йому село»* (Лепкий 1997, с.456).

Закінчується оповідання по-новелістичному несподіваним поворотом. Після чергового перебування у шафі, яке здалося Босому цілою вічністю, він починає вити, хоча відчуває від господаря запах алкоголю і вже добре знає, що у такому стані той найжорстокіший: *«Але най буде що хоче, бо гірше вже не може бути!»* (Лепкий 1997, с.457). Бійку пана зупиняє його товариш, під

впливом якого господар відкриває собаці двері і наказує йому іти на всі чотири сторони. *«Босому якби хто полуди з очей зняв. Справді! Він має вільну волю! Чому ж він давно не покинув недоброго пана і не вернув у село? Чому?»* (Лепкий 1997, с.458).

Але страх перед невідомим змушує Босого зупинитися за пів кроку від дверей. *«І Босий спустив голову і в покорі почав лизати брудні, від кількох днів нечищені черевки свого пана»* (Лепкий 1997, с.458).

Така кінцівка вказує на алегоричний підтекст як образу панича, що виступає уособленням людської жорстокості у ставленні до тварин, так і образу центрального персонажа, який втілює невміння особистості, що провела все життя в неволі, скористатися свободою, знайти своє місце у невідомому і дуже часто ворожому світі. Подібний образ зустрінемо значно пізніше в оповіданні письменника другої половини ХХ століття В. Дрозда «Білий кінь Шептало».

Окремі сюжетні ходи (життя в різних господарів, пошук свого місця у невідомому світі) в оповіданні «Босий» та прийоми художнього моделювання образу собаки (жвавість і грайливість, самотність, вірність господарю) певним чином перегукується з оповіданням «Каштанка» (1887) А. Чехова. Проте український автор заперечував проведення подібних паралелей, наголошуючи у передмові до збірки на автобіографічності свого оповідання і відзначаючи, що «Босий ніяк не споріднений з чехівською Каштанкою. Вони навіть не знали себе» (Лепкий 1997, с. 806).

Новий поштовх новелістичній творчості Б. Лепкого дали події Першої світової війни. Спостерігаємо як розширення тематично-жанрової палітри, так і зміни у стильовому плані. Прозаїк все більше тяжіє до сконденсованої манери письма, звертається до фрагментарної прози. На думку М. Ткачука, у творах Б. Лепкого цього періоду «увиразнюється імпресіоністична стильова манера, моделювання картини світу, підсилюється символіка, настроєвість, ліризм, суб'єктивна модальність, які зумовлюють природу наративу» (Ткачук 2005, с. 118). А літературознавець М. Зушман з цього приводу констатує: «Вважаємо, що світова війна внесла в малу прозу Б. Лепкого новий драматично-трагедійний струмінь, чого не простежувалося в його попередній творчості (до 1914 року)» (Зушман 2007, с.13).

До «воєнної» прози Б. Лепкого належить і невеличке оповідання-казка «Мишка». Автор дає твору підзаголовок «казка для малих і великих», що передбачає наявність певного дидактичного начала. Подібну тенденцію спостерігаємо в українській прозі й попереднього періоду, коли автори, за спостереженням Олени Євмененко вдаються до «повчальних казок-притч, побудованих на тогочасних реаліях, що піднімають моральні та соціальні проблеми нерівності, жадібності тощо» (Євмененко 2010, с. 40).

М. Зушман називає «Мишку» твором оригінальним і за змістом, і за формою, адже в ньому простежуються два плани розвитку сюжетних колізій: реалістичний та умовно-фантастичний (Зушман 2007, 13). Вважаємо, що підзаголовок «казка» є не стільки генологічним ідентифікатором, скільки вказує на окремі особливості поетики твору. До такого прийому Б. Лепкий вдавався і в інших творах, зокрема в повісті-спогаді «Казка мого життя». Ольга Куца стосовно цього мемуарного твору зазначає, що його заголовок «не несе генологічного навантаження. Він втілює насамперед пафос твору і виконує певною мірою утилітарну функцію» (Куца 2012, с. 22). Літературознавиця вказує, що близький до казкового пафос твору витворюється завдяки незвичайності сприйняття подій, антитетичності, міфологічності, притчевості (параболічності), сатиричності, філософічності.

Як і в оповіданні «Босий», у творі «Мишка» розповідь ведеться від імені гетеродієгетичного наратора, а внутрішній світ персонажа розкривається переважно з допомогою невластивої прямої мови. Як і в решті творів періоду війни, у «Мишці» Б. Лепкий застосовує лаконічну манеру викладу. Якщо в «Босому» читач пізнає характер пса через більшу кількість дрібних епізодів, то в «Мишці» прозаїк виносить у центр уваги одну подію.

Уже з першого рядка автор, використовуючи типовий казковий зачин, знайомить нас із центральним персонажем – протагоністом: *«Була собі мишка. Така, як і другі: сіренька, маленька, кінчасті вушка, довгий, гладкий хвостик»* (Лепкий 1990, с.145). Жила вона на селі, мала в людській хаті невелику, проте безпечну нірку, дбала про своїх дітей і боялася людей. Героїня любила часто бігати на поле, де іноді зустрічалася зі своїми сестрами з міста. Їх зовнішність виступає контрастом до вигляду героїні, адже були вони «худі, голодні та миршаві».

Саме з розмови «міських» і «сільської» мишей дізнаємося, як доводиться бідувати і голодувати містянам за непростих воєнних часів: *«Їм, просто, пропадай! Ніде ні крушинки хліба, ні одної крупинки, нічого. Господиня, як крає хліб, то над тарілкою, а крає так тонко, що руку крізь краянку видно. Як пряче із стола, то кришки на долоню згортає і дитині до рота несе, щоб з голоду не вмерло... кажуть, війна. Люди людей мордують, не мають часу працювати на хліб...»* (Лепкий 1990, с. 145).

Як і в інших творах цього періоду, звучить думка, що війна – це страшна трагедія, яка приносить людям біль, горе, страждання, руйнує їхній звичний спосіб життя, позбавляє найдорожчого. Одним із улюблених прийомів Б. Лепкого у «воєнній» прозі є антитеза, контраст. У «Мишці» контрастом до бідування більшості людей є наживання господаря хати, де живе мишка, на горі інших. Перепродуючи продукти харчування, він наживає великі

гроші: «Тиче жінці гроші під ніс і каже: "Що, гарно пахнуть? Х-ха-ха! От бачиш, і війна на щось придасться. Перше ми за рік не заробили стільки, що тепер за місяць. Розбагатіємо» (Лепкий 1990, с. 146). Безіменний господар (як і в оповіданні «Босий» Богдан Лепкий не дає імен своїм людським персонажам, імовірно, наголошуючи цим на алегоричності їхніх постатей) виступає уособленням крайньої людської скупості та жадібності, зовсім незрозумілої для мишки. Він насолоджується отриманими грошима і складає їх усі до ящика, захованого під ліжком. Такою ж за характером є і його дружина.

Кульмінаційним моментом твору є епізод, коли господиня відмовляється дати бідній жінці молока для хворої дитини, мотивуючи це тим, що нібито в них самих нічого нема. Це до глибини душі вражає мишку. «Як мишка тую розмову почула, то так їй соромно зробилося, не за себе, а за господиню, що чим скорше побігла до нори.

«Добре, що діти сплять, а то ще б навчилися брехати, як люди. І як цим людям язик на таку брехню повергається? Погані люди. Одні з голоду гинуть, а другі папір у ящик ховають. Хіба ж папір важніший від життя. Але я їм!» (Лепкий 1990, с. 146). Саме в цих словах міститься головна ідея твору: не можна втрачати людяності, доброти, співчуття і милосердя навіть за найжорстокіших обставин.

Мишка вирішує покарати господаря за його жорстокість, брехню, жагу до збагачення. Вона пробирається в ящик, де той переховував гроші, і перегризає всі купюри, а далі забирає своїх дітей і покидає дім, аби навіть не бути поруч із такими людьми.

Таким чином, головний зооперсонаж носить умовний характер і є втіленням добра, що обов'язково має перемогти зло, покарати або провчити його. Якщо в оповіданні «Босий» автор намагається передати психологію, хід мислення собаки, відтворити реалії його життя, стосунки людини і тварини, то в оповіданні «Мишка» тварина є суто алегоричною фігурою, яка втілює кращі людські якості.

Отже, у творчості Б. Лепкого простежуємо анімалістичні оповідання різних видів, що свідчить про розвиток української прози епохи модернізму в контексті світового письменства, де твори про тварин набували все більшої популярності. Для першого типу анімалістичного оповідання Б. Лепкого (твір «Босий») характерне достовірне змалювання способу життя тварини, намагання реалістично передати її поведінку та хід мислення, зокрема у взаємодії з людьми. Для другого типу (твір «Мишка») властиве застосування казковості як естетичного коду і змалювання тварин як насамперед алегоричних постатей. Їхня поведінка має умовний характер і відображає певні якості та риси людини.

Література

1. Буркалець Наталія, 1999. *Поетика малої прози Богдана Лепкого*: автореферат дисертації. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Київ.
2. Євмененко Олена, 2010. Українська літературна казка першої половини XIX століття. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія* 2/4. С.37-41.
3. Зушман Михайло, 2007. *Мала проза Богдана Лепкого в контексті західноукраїнської новелістики кінця XIX – початку XX століття*: Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук. Кіровоград.
4. Куца Ольга, 2012. Казковість як естетичний код «Казки мого життя» Богдана Лепкого. *Наукові записки ТНПУ: Літературознавство* 36. С.21-25.
4. Лепкий Богдан, 1990. *Вибране*. Львів: Світ.
5. Лепкий Богдан, 1997. *Твори: У 2 т.* [упоряд., автор вступ. статті та прим. Ф. Погребенник]. Т.1: Поетичні твори. Прозові твори. Мемуари. Київ: Наукова думка.
6. Проценко Юлія, 2010. Специфіка англійської літературної казки про тварин: Автореферат дисертації на здобуття ступеня кандидата філологічних наук. Сімферополь.
7. Ткачук Микола, 2005. *Модерністський дискурс лірики та новел Богдана Лепкого*. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний університет.
8. URL1: The Nobel Prize in Literature 1907. Rudyard Kipling http://www.nobelprize.org/-nobel_prizes/literature/laureates/1907/ (Accessed: 11-11-2023)

References

1. Burkalets Nataliia, 1999. Poetyka maloi prozy Bohdana Lepkoho [Poetics of short prose by Bohdan Lepky]: avtoreferat dysertatsii. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk. Kyiv.
2. Yevmenenko Olena, 2010. Ukrainiska literaturna kazka pershoi polovyny XIX stolittia [Ukrainian literary fairy tale of the first half of the 19th century]. Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Filolohiia 2/4. S.37-41. (In Ukrainian).
3. Zushman Mykhailo, 2007. Mala proza Bohdana Lepkoho v konteksti zakhidnoukrainskoi novelistyky kintsia XIX – pochatku XX stolittia [Bohdan Lepky's short prose in the context of Western Ukrainian short fiction of the late 19th and early 20th centuries]: Avtoreferat na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata filolohichnykh nauk. Kirovohrad. (In Ukrainian).
4. Kutsa Olha, 2012. Kazkovist yak estetychnyi kod «Kazky moioho zhyttia» Bohdana Lepkoho [Fairy tale as an aesthetic code of "Tales of my life" by Bohdan Lepky]. Naukovi zapysky TNPU: Literaturoznavstvo 36. S.21-25. (In Ukrainian).

5. Lepkyi Bohdan, 1997. Tvory: U 2 t. [Works: In 2 volumes.] [uporiad., avtor vstup. statti ta prym. F. Pohrebennyk]. T.1: Poetychni tvory. Prozovi tvory. Memuary. Kyiv: Naukova dumka. (In Ukrainian).
6. Protsenko Yuliia, 2010. Spetsyfika anhliiskoi literaturnoi kazky pro tvaryn [The specificity of the English literary fairy tale about animals]: Avtoferat dysertatsii na zdobuttia stupenia kandydata filolohichnykh nauk. Simferopol. (In Ukrainian).
7. Tkachuk Mykola, 2005. Modernistskyi dyskurs liryky ta novel Bohdana Lepkoho [Modernist discourse of lyrics and novel by Bohdan Lepky]. Ternopil: Ternopilskyi natsionalnyi pedahohichniy universytet. (In Ukrainian).
8. URL1: The Nobel Prize in Literature 1907. Rudyard Kipling http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1907/ (Accessed: 11-11-2023). (In English).

Жанр анімалістичного оповідання у малій прозі Богдана Лепкого

Кордонець Олександр, кандидат філологічних наук, доцент кафедри філології Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II, kordonets.oleksandr@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-4298-6096.

Шетеля Віктор, старший викладач кафедри української літератури філологічного факультету Ужгородського національного університету, victor.shetelia@uzhnu.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7416-5102.

У статті проаналізовано розвиток жанру анімалістичного оповідання у творчості одного з найвідоміших представників раннього українського модернізму – Богдана Лепкого. З'ясовано, що кінець XIX – початок XX століть – це епоха кардинального оновлення європейської, у тому числі й української літератури, час змін у художньому мисленні та сприйнятті світу, коли відбувалося активне розширення тематики та проблематики малої прози, а митці звертали увагу не тільки на внутрішній світ людини, а й робили спроби проникнути в душу «братів наших менших».

Простежено, що у світовій анімалістичній літературі можна умовно виділити два основні типи прозових зразків: 1) твори, де змальовані цілком реалістичні тварини, правдоподібно подано їх спосіб життя, поведінки, мислення; 2) твори, де тварини втілюють різноманітні сили природи або якості та риси характеру людей, є переважно умовними фігурами і виконують певну символічну чи алегоричну роль (такі твори наближені до жанру казки, легенди, притчі тощо).

Проаналізовано, що твори про тварин зустрічаються і в українському письменстві зламу століть (І. Франко, Леся Українка, а також Богдан Лепкий). У новелістиці Богдана Лепкого виявлено два твори, де тварини виступають протагоністами: оповідання «Босий», написане в перші роки XX століття, та «Мишка», створене за часів Першої світової війни. Б. Лепкий в аналізованих оповіданнях змальовує поширених у казковій традиції тварин із «домашнього» простору: собаку і мишу.

З'ясовано, що в оповіданні «Босий» автор спробував якомога достовірніше та точніше передати стиль життя, поведінку та вподобання пса, розкрити його спосіб мислення. Водночас фінал твору свідчить про алегоричність як образу господаря собаки, що виступає уособленням людської жорстокості у ставленні до тварин, так і образу центрального персонажа (пса), який втілює невміння особистості, що провела все життя в неволі, скористатися свободою, знайти своє місце у невідомому і часто ворожому світі.

Виснувано, що в оповіданні-казці «Мишка» Б. Лепкий вдається до казковості як особливості поетики твору. Манера викладу сконденсована та алегорична, побудована на контрасті. Якщо в «Босому» читач пізнає характер пса через численні дрібні епізоди, то в «Мишці» прозаїк виносить у центр уваги одну подію. У творі звучить думка, що війна – це страшна трагедія, яка приносить людям біль, горе і страждання. Головний зооперсонаж твору носить умовний характер і є втіленням добра, що обов'язково має перемогти зло, покарати або провчити його.

Зроблено висновок, що у творчості Б. Лепкого є анімалістичні оповідання різних видів, що свідчить про розвиток української прози епохи модернізму в контексті світового письменства, де твори про тварин набували все більшої популярності. Для першого типу анімалістичного оповідання Б. Лепкого (твір «Босий») характерне достовірне змалювання способу життя тварини, намагання реалістично передати її поведінку та хід мислення, зокрема у взаємодії з людьми. Для другого типу (твір «Мишка») властиве застосування казковості як естетичного коду і змалювання тварин як алегоричних постатей. Їхня поведінка має умовний характер і відображає певні якості та риси людини.

Ключові слова: модернізм, мала проза, анімалістичне оповідання, зооперсонаж, казковість, алегорія.

Állatokról szóló elbeszélések Bohdan Lepkij kisprózájában

Kordonec Oleksandr, a filológiai tudományok kandidátusa. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológiai Tanszék, docens. kordonets.oleksandr@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-4298-6096.

Setelja Viktor, Ungvári Nemzeti Egyetem Filológia Kara, Ukrán Irodalom Tanszék, adjunktus. victor.shetelia@uzhnu.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7416-5102.

A cikk az állatokról szóló narratív műfaj fejlődését elemzi a korai ukrán modernizmus egyik leghíresebb képviselőjének, Bohdan Lepkijnek a munkásságában. Megállapítást nyert, hogy a XIX. század vége és a XX. század eleje az európai, ezen belül az ukrán irodalom radikális megújulásának korszaka volt, a művészi gondolkodás és a világfelfogás változásának ideje, amikor a kispróza témáinak és problematikájának aktív kiterjesztése zajlott, és a művészek nem csak az ember belső világára figyeltek, hanem kísérletet tettek arra, hogy „kisebb testvéreink” lelkébe is behatoljanak.

Megfigyelték, hogy a prózai mintáknak két fő típusát lehet konvencionálisan megkülönböztetni az animalisztikus világirodalomban: 1) olyan művek, ahol teljesen valóság-hű állatokat ábrázolnak, életvitelüket, viselkedésüket, gondolkodásukat valóság-hűen mutatják be; 2) olyan művek, amelyekben az állatok különféle természeti erőket, vagy az emberek tulajdonságait és jellemvonásait testesítik meg; főként konvencionális figurák, és bizonyos szimbolikus vagy allegorikus szerepet töltenek be (az ilyen művek közel állnak a mesék, legendák, példázatok stb. műfajához).

Bohdan Lepkij novelláiban két olyan alkotást találtunk, amelyben az állatok a főszereplők: a XX. század elején írt Boszjij című elbeszélés és az első világháború idején született Az egér című elbeszélés. B. Lepkij az elemzett elbeszélésekben a mesehagyományban megszokott háziállatokat ábrázolja: a kutyát és az egeret.

Megállapítást nyert, hogy a Boszjij című történetben a szerző igyekezett a lehető legpontosabban és leghitelesebben átadni a kutya életmódját, viselkedését és preferenciáit, feltárni annak gondolkodásmódját. A mű vége ugyanakkor mind a kutya gazdája képének allegorikusságáról tanúskodik, amely az állatokkal való bánásmód során az emberi kegyetlenséget testesíti meg, mind pedig a központi szereplő (a kutya) képének allegorikusságáról is, amely azt testesíti meg, hogy az egész életét fogságban töltő egyén képtelen kihasználni a szabadságot, megtalálni a helyét az ismeretlenben és gyakran egy ellenséges világban.

Arra a következtetésre jutottunk, hogy Az egér című mesében B. Lepkij a mű poétikájának jellemzőjeként a mesékhez folyamodik. Az előadásmód sűrített és allegorikus, kontrasztokra épül. A Boszjij című műben számos apró epizódon keresztül ismeri meg az olvasó a kutya karakterét, Az egér című műben pedig egy-egy eseményt állít reflektorfénybe az író. A mű azt a véleményt fejezi ki, hogy a háború szörnyű tragédia, amely fájdalmat, bánatot és szenvedést hoz az embereknek. A mű fő állati karaktere konvencionális jellegű, és a jó megtestesülése, amelynek szükségszerűen le kell győznie a rosszat, meg kell büntetnie vagy mórosra kell tanítania azt.

Arra a következtetésre jutottunk, hogy Bohdan Lepkij munkássága különféle állati karaktereket középpontba helyező történetet is tartalmaz, ami a modernista kor ukrán prózájának fejlődését jelzi világirodalmi kontextusában, ahol az állatokról szóló művek egyre népszerűbbé váltak.

Kulcsszavak: *modernizmus, kispróza, állatokról szóló elbeszélés, állati karakterek, meseszűség, allegória.*

The genre of animalistic stories in short prose by Bohdan Lepkyi

Oleksandr Kordonets, Candidate of Philological Sciences. Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, Department of Philology, associate professor. kordonets.oleksandr@kmf.org.ua, ORCID: 0000-0002-4298-6096.

Viktor Shetelia. Uzhhorod National University, Faculty of Philology, Department of Ukrainian Literature, lecturer. victor.shetelia@uzhnu.edu.ua, ORCID: 0000-0002-7416-5102.

The article analyzes the development of the genre of the animalistic story in the work of one of the most famous representatives of early Ukrainian modernism - Bohdan Lepkyi. It was found that the end of the 19th - the beginning of the 20th centuries was an era of radical renewal of European, including Ukrainian literature, a time of changes in artistic thinking and perception of the world, when there was an active expansion of the themes and problems of short prose, and artists paid attention not only on the inner world of a person, but also made attempts to penetrate into the soul of "our little brothers".

It has been observed that two main types of prose samples can be conventionally distinguished in the world animalistic literature: 1) works where completely realistic animals are depicted, their way of life, behavior and thinking are presented believably; 2) works where animals embody various forces of nature or qualities and character traits of people are mainly conventional figures and perform a certain symbolic or allegorical role (such works are close to the genre of fairy tales, legends, parables, etc.).

It has been analyzed that works about animals are also found in Ukrainian literature at the turn of the century (I. Franko, Lesia Ukrainka, as well as Bohdan Lepkyi). In the short stories of Bohdan Lepkyi, two works were found where animals are the protagonists: the story "Barefoot", written in the early years of the 20th century, and "The Mouse", created during the First World War. In the analyzed stories, B. Lepkyi depicts animals from the "home" space common in the fairy-tale tradition: a dog and a mouse.

It was found that in the story "Barefoot" the author tried to convey the lifestyle, behavior and preferences of the dog as accurately as possible, to reveal his way of thinking. At the same time, the finale of the work testifies to the allegorical nature of both the image of the owner of the dog, which is the personification of human cruelty in the treatment of animals, and the image of the central character (the dog), which embodies the inability of an individual who has spent his whole life in captivity, to take advantage of freedom, to find his place in the unknown and often to a hostile world.

It is concluded that in the fairy tale "The Mouse" B. Lepkyi resorts to fairy tales as a feature of the poetics of the work. The manner of presentation is condensed and allegorical, built on contrast. If in "Barefoot" the reader gets to know the character of the dog through numerous small episodes, then in "The Mouse" the novelist brings one event into the spotlight. The work expresses the opinion that war is a terrible tragedy that brings pain, grief and suffering to people. The main animal character of the work has a conventional character and is the embodiment of good, which must necessarily defeat evil, punish or teach it.

It was concluded that B. Lepkyi's work contains animalistic stories of various types, which indicates the development of Ukrainian prose of the modernist era in the context of world literature, where works about animals gained more and more popularity. The

first type of animalistic story by B. Lepkyi (the work "Barefoot") is characterized by a reliable depiction of an animal's lifestyle, an attempt to realistically convey its behavior and way of thinking, in particular in interaction with people. The second type (the work "Mouse") is characterized by the use of fairy tales as an aesthetic code and the depiction of animals as allegorical figures. Their behavior is conditional and reflects certain qualities and traits of a person.

Keywords: *modernism, short prose, animalistic story, animal character, fairy tale, allegory.*